

שירות צבאי הוא מס

ההצעה לשלם שכר לחיילים בשנת השירות השלישית היא בבחינת מעט מדי ומאוחר מדי

לאחרונה התפרסמו נתונים שלפיהם כ-40% מבני מחזור הגיוס אינם מתגייסים לשירות חובה בצה"ל. עוד מסתבר שלאחר הגיוס פורשים רבים מהשירות לפני סופו, מסיבות רפואיות ואחרות.

הסיבה להתפתחות תהליך הרסני זה ברורה. שירות חובה הוא מס שאיננו שונה מכל מס אחר. חייבי המס (כלומר חייבי הגיוס) נדרשים לשלמו לא בכסף, אלא בשנות עבודה ולעתים בחייהם. אולם מכיוון שהמס הכבד איננו משתלם בכסף, דבר קיומו איננו גלוי והדבר גורר עיוותים.

כך, למשל, כאשר הגיעו אצלנו סוף־סוף למסקנה שהמיסוי גבוה מדי ויש להורירו, לא עלה על הדעת שהשירות הצבאי, שהוא המס הכבד ביותר המוטל על צעירי ישראל, ראוי לעדיפות ראשונה בהליך ההפחתה.

הסיבה לירידה המתמדת באחוז המשרתים בצה"ל נעוצה בין השאר בכך ששירות חובה הוא מס, הכפוף לעקרונות הכלכליים החלים על כל מס אחר. ככל שנטל המס כבד יותר, כך גדלה הנטייה להתחמק ממנו. בישראל הפך נטל זה כבד מנשוא מיד לאחר מלחמת ששת הימים, כאשר שירות החובה לגברים הועלה משנתיים חצי לשלוש. הצבא בקוצר ראותו לא הבין את חור מרת הנזק. ואילו לממשלות ישראל לא היו העוז והתבונה להתגבר על התנגדותו.

השלב הבא בהתפתחות ההרסנית הכרוכה בשירות המופרז בצה"ל, אירע עם עלייתו של מגזח בגין לשלטון. בתקופת בגין גודרין נערך הסדר שפטר 400 תלמידי ישיבה משירות צבא. אולם בתקופתו של בגין עלה בידי הח"דים להרחיב את הפטור ולהחילו על כל תלמידי הישיבות ש"תורתם אמר נותם". אין פלא שתוך כמה שנים צמח מספר תלמידי הישיבות הפטורים משירות לעשרות אלפים. תופעה זו כמובן אינה מקרית, שכן ההשתמטות החרדית הינה תופעה כלכלית לא פחות משהיא תופעה אידיאולוגית. גם העובדה שעולם הישיבות בישראל צמח בקצב מהיר יותר מאשר בכל מקום אחר בעולם מקורה בכך שבישראל זוכים החרדים לתמיכה ולסכסוד כלכלי שאין להם אח רע. מרכיב מרכזי בסכסוד זה היא הפטור מהשירות הצבאי, שהוא למעשה פטור ממס כבד.

לצד ההשתמטות החרדית צצה בהדרגה התחמקות בורדים משכבות אחרות באוכלוסייה, שהחליטו שעדיף להם שלא לשרת בצבא. אפשר שההשתמטות החרדית הקלה עליהם לעשות זאת, וייתכן שהגיעו למסקנה שזהו מס כבד מדי עבורם. כך או כך, התופעה הולכת ומחריפה.

בעיית השירות הצבאי נוגעת גם לבני המיעוטים. כידוע הדרחים משרתים בצה"ל, ומדי פעם אנו שומעים על התנגדות הקיימת בקרבם לשירות זה. אינני יודע מה היקף התופעה, אך צריך היה להתפלא אלמלא התקיימה. ברור שהצער הדרוזי שואל את עצמו מדוע עליו לשרת, ללא תמורה, בשעה שחברו המוסלמי פטור מהנטל ואף עובד למדינתו.

ניתן להתמודד ברבים שונות עם בעיה זו. אפשרות אחת היא לקצר את משך שירות החובה. אולם למרבה הצער הסתבר שאין לממשלות ישראל הניחיות הדרושה כדי להתגבר על התנגדות המיסר הביטחוני. אפשרות אחרת, שהסתבר שאף היא תיאורטית בלבד, היא לבטל את הפטור שניתן לתלמידי ישיבות, להרחיב את מעגל המשרתים בצבא ולהביא בדרך זו לקיצור שירות הצבאי. למרבה הצער, נראה שמערך הכוחות הפוליטי בישראל אינו מאפשר פתרון כזה. מה גם שהוא לא היה פוטר את בעיית הפטור משרות של מרבית בני המיעוטים בישראל – אף שחיה גורע מחריפתה.

פתרון אחר שהוצע היא שירות אזרחי "למען הקהילה" של אלה שאינם משרתים בצה"ל. חוששני שגם פתרון זה הוא אשליה. הוא אינו מקל את הנטל הרובץ על המשרתים בצה"ל, ובנוסף לכך אין הוא מעשי. הוא מחייב התאזות כבדת להקמת מנגנון ביורוקרטי ענקי שישיבץ את המשרתים "למען הקהילה", שיברק אם הם אכן עושים זאת. ברקע קיים חשש מתמיד מפני השתמטות, וספק אם יש בכל הפעילות הזאת תועלת כלכלית שתצדיק את מחירה.

נותרה אפשרות נוספת הנראית לי מעשית ובת ביצוע, והיא לשלם שכר משמעותי לחיילים בשירות חובה. לאחרונה אכן עלתה הצעה לשלם שכר לחיילים בשנת השירות השלישית. זה מעט מדי ומאוחר מדי. מן הראוי להגדיל משמעותית את שכרם של חיילי החובה, החל מהיום הראשון בשירות. מההיבט הכלכלי ראוי להדגיש שאין מדובר בהגדלת ההוצאה הציבורית, אלא בהקטנת המס המוטל על החיילים. אם, למשל, אצו מעריכים את שווי הכספי של שירות צבאי כשווה לשכר הממוצע במשק, משמעות הדבר שכל חייל משלם למדינה מס של כ-7,000 שקל בחודש. תשלום שכר של נניח 3,000 שקל לחייל כזה משמעותו הפחתת המס המוטל על החייל או החזרת חלק מהמס שהוא נושא בו. מבחינה זו אין הרבר שונה עקרונית מהפחתת המע"מ, שבוצעה לאחריה.

ומגיד יבוא הכסף? דהן שובה לכך היא שכאשר מחליטים על הפחתת מס, יש להעניק לתשלום לחיילי חובה עדיפות עליונה. לפי חשבוני תשלום של כ-3,000 שקל לחודש ל-100,000 חיילים שקול להפחתה של אחוז אחד במע"מ. מבחינה חברתית וכלכלית מוטב לשלם שכר כזה לחיילי חובה במי קדם להפחית את המע"מ בשיעור כזה. הטעם ברור: המע"מ מוטל על כלל האוכלוסייה, חרדים וחילונים, יהודים וערבים, בעוד שהשירות הצבאי הוא מפלה ומוטל בכל כובדו על מגזר אחד.

תשלום כזה לחיילי חובה יחולל פלאים: הוא יקטין את המתח בין חילונים לחרדים, יקטין את תחושת הקיפות של הדרוזים ובני־מיעוטים אחרים

תשלום כזה לחיילי חובה יחולל פלאים: הוא יקטין את המתח בין חילונים לחרדים, יקטין את תחושת הקיפות של הדרוזים ובני־מיעוטים אחרים המשתתפים בצה"ל. ותשלום יגדיל את המסיביות לשירות אפילו במגזר חרדי. לא אמלא אם גם בני־מיעוטים, שכי רגלם לא רוכה בצבא שי חיות יגלו לפעם עניין כשירות בצבא. ■